

b. Abdülkâdir et-Taberî'nin ilim halkaları-na devam ederek icâzet aldı (*el-Meşra'u'r-revî*, II, 40). Bir sûre Medine'de kalan Şillî daha sonra Mekke'ye yerleşti. Harem-i Şerîf'te verdiği derslere aralarında Hasan el-Uceymî ve Tâceddin es-Sincârî gibi ileri gelen âlimlerin bulunduğu çok sayıda talebe katıldı. Sağlığının bozulması üzerine ders vermeyi bırakıp eser telifiyle meşgul olmaya başladı. 30 Zilhicce 1093'te (30 Aralık 1682) Mekke'de vefat etti. İslâmî ilimlerin yanı sıra matematik ve astronomi gibi ilimlerle de uğraşan Şillî dinî meselelerin çözümünde bu ilimlerden istifade etti. Astronomi, dil ve mantık alanında çalışmaları bulunmakla birlikte kendisine şöhret kazandıran eserleri tarih ve biyografiye dair kaleme aldıklarıdır. Şemseddin es-Sehâvî, Süyûtî ve Yemen tarihçisi İbnü'd-Deyba'nın eserleri kaynakları arasında sayılabilir.

Eserleri. 1. *el-Meşra'u'r-revî fi menâkıbî's-sâdeti'l-kirâm Âli Ebî 'Alevî*. Hadramut bölgesinde yaşayıp özellikle ilimle meşgul olan seyyidlerin biyografisine dair olan eser Hadramut tarihine dair önemli bilgiler içerir (Kahire 1319, 1982; Mekke 1329; Cidde 1401). 2. *İkdü'l-cevâhir ve'd-dürer fi ahbâri'l-karnî'l-hâdî 'aşer*. XI. (XVII.) yüzyılda yaşamış ilim ve siyaset adamlarının biyografilerine dair olan eserin nüshaları Medine'de Ârif Hikmet (nr. 453), Yemen'de Ahkâf (Hüseynî Koleksiyonu, nr. 21) ve Hindistan'da Aligarh Üniversitesi (Abdüselâm Koleksiyonu, nr. F/3021) kütüphaneleriyle İngiltere'de British Museum'da (nr. 16647) kayıtlıdır. 3. *es-Sene'l-bâhîr bi-tekmîli'n-Nûri's-sâfir 'an ahbâri'l-karnî'l-'âşir* (Chester Beatty Library, nr. 5230; Dârül-kütübî'l-Misriyye, nr. 1586). Abdülkâdir b. Şeyh el-Ayderûs'a ait tabakat kitabının zeylidir. Eser, Osmanlı hâkimiyeti döneminde Arap vilayetlerindeki ilmi çalışmalar ve sosyal hayat hakkında bilgi vermesi açısından önemlidir.

BİBLİYOGRAFYA :

Şillî, *el-Meşra'u'r-revî fi menâkıbî's-sâdeti'l-kirâm Âli Ebî 'Alevî*, Kahire 1982, II, 38-41; Muhibbî, *Hulâşatü'l-eşer*, III, 336-338; Brockelmann, *GAL*, II, 502; *Suppl.*, II, 516; *Hediyetü'l-'ârifîn*, II, 299; Eymen Fuâd Seyyid, *Meşâdiru târihi'l-Yemen fi'l-'aşri'l-İslâmî*, Kahire 1974, s. 245-246; M. Habîb el-Hile, *et-Târîh ve'l-mü'errihûn bi-Mekke*, Mekke 1994, s. 353-358; Bender b. Muhammed b. Reşid el-Hemedânî, *el-Menhecû'l-târîhi li-mü'errihi Mekkete'l-mükerreme fi'l-karnî'l-hâdî 'aşer el-hicrî*, Riyad 1418/1997, s. 287-360; Yahyâ Sââtî, "eş-Şillî ve kitâbühü 'İkdü'l-cevâhir ve'd-dürer", *ed-Dâre*, IV/5, Riyad 1980, s. 276-285; E. van Donzel, "al-Şillî", *EP²* (İng.), IX, 441-442; M. Fuâd ez-Zâkirî, "eş-Şillî, Muhammed b. Ebû Bekir", *Mu.AU*, XV, 112-114.

MUSTAFA L. BİLGE

ŞİMŞÂTÎ (الشمشاطي)

Ebû'l-Hasen Ali b. Muhammed
b. el-Mutahhar el-Adevî eş-Şimşâtî
(ö. 394/1004'ten sonra)

Arap dili ve edebiyatı âlimi, şair.

Fırat'ın doğusunda Harput yakınında eski bir şehir olan Şimşât'ta doğdu. Muhaddis İbnü'l-Bâgandî'den (ö. 312/925) hadis rivayet ettiğine göre III. (IX.) yüzyılın sonlarında dünyaya gelmiş olmalıdır. Muhtemelen kendi memleketinde tahsilini tamamlamıştır. Ancak İmâmiyye'ye mensup tarihçi Ahmed b. Ali en-Necâsî, *er-Ricâl* adlı eserinde "üstadımız" dediği Şimşâtî'nin Cezîre'de (Cizre [?]) zamanın fazilet sahibi edibi ve üstadı olduğunu, Ebû'l-Hayr Selâme b. Zekâ' (Dekâ') el-Mevsilî'nin de onu fazilet ve diyanet sahibi, hakikat ehli bir âlim diye nitelediğini kaydetmektedir. Daha sonra Musul'a giden Şimşâtî Hamdânî hânedanından yakın ilgi gördü ve onların hizmetinde bulundu. Bu hânedandan Nâsırüddeve'nin oğlu Uddetüddeve Gazanfer ile amcası Seyfüddeve'ye hocalık yaptı ve onların nedimleri arasına girdi. Bilhassa Seyfüddeve ile dostlukları uzun müddet devam etti. Ardından Bağdat'a geçen ve uzunca bir süre burada yaşayan Şimşâtî'nin 394 (1004) yılında Bağdat'tan Vâsıt'a geldiği şeklindeki rivayetten (*el-Envâr*, neşredenin girişi, s. 4) anlaşıldığına göre hayatının son zamanlarını burada geçirdi ve bu tarihten sonra vefat etti. Şimşâtî'nin Ebû'l-Feth Hasan adında bir oğlunun olduğu kaydedilir (Seâlibî, I, 109).

Üstün bir zekâyâ ve güçlü bir hâfizaya sahip olan Şimşâtî aralarında İbn Düreyd, Aheş el-Asgar, Niftaveyh, Ebû Bekir es-Sûlî, Şerîf el-Murtazâ gibi önemli edip ve dilcilerin yer aldığı birçok kişiden rivayette bulunmuş, muhdes şairlerin şiirlerini naklederken büyük ölçüde Sûlî'ye dayanmıştır. İbnü'n-Nedîm Şimşâtî'yi tanıdığını, fakat onun ileri yaşlarda ahlâkının bozulduğuna dair kendisine bilgiler ulaştığını ve 377 (987) yılında hayatta bulunduğunu belirtir. Yâkût da Şimşâtî'nin gulât-ı Şîa'dan bir Râfîzî olduğunu ve eserlerinde Râfîziler'e dair ilginç bilgiler yer aldığını söyler. Nitekim onun bazı eserlerine verdiği adlar bunu doğrular niteliktedir. Şimşâtî, hizmetinde bulunduğu emir ve hükümdarların takdirini kazanmak amacıyla veya siyasî görüş ayrılıkları gibi sebeplerle çağdaşı âlim ve şairlerle her konuda rekabet içinde olmuş ve bazı eserlerini bunları eleştirmek maksadıyla kale-

me almıştır. Bunlar arasında özellikle Seyfüddeve'nin nedimlerinden, Hâidiyyân diye anılan Ebû Bekir el-Hâlidî ile kardeşi Ebû Osman el-Hâlidî yer almaktadır.

İyi bir şiir eleştirmeni ve aynı zamanda şair olan Şimşâtî, Ebû Nuvâs'ı muarızlarına karşı savunmak amacıyla eser yazmış ve *Kitâbü'l-Envâr*'ında av tasvirlerine dair özgün şiirlere yer vermiş; çağdaşı Nâmî ile Ebû Nadle Mühelhil b. Yemût'un şiirlerini mukayese eden, Ebû'l-Abbas el-A'mâ Sâib b. Ferrûh'un hatalarını, Saïd b. Sadaka el-Hâşimî'nin intihallerini ortaya koyan eserler kaleme almış, Dikülcinn'in şiirlerini toplamış ve *el-Envâr*'ında başka kaynaklarda yer almayan bazı şiirlerini zikretmiştir. Aralarında Seyfüddeve'nin de bulunduğu bazı devlet adamlarına methiyeler yazmış, buna karşılık Seyfüddeve, Şimşâtî'yi öven şiirler söylemiştir (Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, III, 362-363). Şimşâtî ayrıca Seyfüddeve hakkında söylenmiş yaklaşık 1000 beyti bulan methiyeleri bir araya getirmiştir. Şimşâtî'nin *Kitâbü'l-Envâr*'ında zikrettikleri dışında şiirlerinden günümüze ancak parçalar halinde bazı beyit ve kıtalar gelmiştir (meselâ bk. Seâlibî, II, 149; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdebâ*, XIV, 243). Şairliği yanında velûd bir müellif olan Şimşâtî edebiyat, lugat, nahiv, fıkıh, nesep, tarih ve coğrafyaya dair eserler kaleme almıştır. Kaynaklarda zikredilen eserlerinin sayısı kırkı bulmaktadır, fakat bunların büyük bir kısmı günümüze ulaşmamıştır.

Eserleri. 1. *Kitâbü'l-Envâr ve mehâsinü'l-eş'âr*. Başka kaynaklarda bulunmayan bazı şairlerin şiirleriyle ahbâra dair orijinal bilgiler içermesi bakımından önemli bir antoloji olup silâhlar, eyyâmü'l-Arab, at ve sıfatları, deve ve sıfatları, eski konak yerleri ve serap, evler ve saraylar, sınıflar olmak üzere yedi bölümden oluşur. Eser Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndeki yegâne nüshasına (III. Ahmed, nr. 2392) dayanılarak yayımlanmıştır (nşr. Sâlih Mehdi el-Azzâvî, Bağdat 1976; nşr. Seyyid Muhammed Ebû'l-Mecd Ali el-Besyûnî, eş-Şimşâtî ve tahkîku Kitâbihi'l-Envâr ve mehâsinü'l-eş'âr, doktora tezi, 1978, Kahire Ezer Üniversitesi). 2. *Kitâbü't-Tenezzüh (nüzeh) ve'l-ibtihâc*. Ebû Ali el-Kâfî'nin *el-Emâlî*'si tarzında muhâdarât, ahbâr, şiir ve edebe dair olan eserden Süyûtî *el-Eşbâh ve'n-nezâ'ir*'inde (VIII, 5-12), Yâkût el-Hamevî *Mu'cemü'l-üdebâ*' adlı eserinde (XIV, 242-244) nakiller yapmıştır. 3. *Kitâbü'l-Edyire ve'l-a'mâr fi'l-büldân ve'l-aqtâr*. Otuzdan fazla kilise ve manastırın anlatıldığı eserden İbnü'l-Adîm nakil-

ler yapmıştır (*Buğyetü't-taleb*, VII, 3199).
4. Şerhu'l-Ĥamâseti'l-ülâ. Ebû Temmâm'ın *el-Ĥamâsetü'l-kübrâsının* şerhidir. **5. Kitâbü Fazlı (Tafđili) Ebî Nüvâs** (*alâ Ebî Temmâm*). **6. Aĥbâru Ebî Temmâm ve'l-muĥtâr min şî'rih.** **7. Resâ'il ilâ Seyfiddevle.** **8. 'Amelü Kitâbi'l-'Ayn li'l-Ĥalil b. Aĥmed.** İlk Arapça sözlük olan *Kitâbü'l-'Ayn*'da mevcut kullanılmayan kelimelerle bazı şevâhid ve tekrarların atılıp gerekli ilâvelerin yapılmasıyla oluşturulmuş bir ihtisardır. **9. Muĥtaşaru Târiĥi't-Taberî.** 3000 varak hacminde olduğu belirtilen eser isnat ve tekrarların çıkarılması ve 303 (915) yılından Şimşâtî'nin zamanına kadarki kısımların eklenmesiyle meydana getirilmiştir. **10. Tetimmetü Kitâbi'l-Mevşil li-Ebî Zekeriyâ (Yeẓid b. Muĥammed) el-Ezdî.** Esere 322 (934) yılından Şimşâtî'nin zamanına kadarki olayların eklenmesiyle oluşturulan kitap İbnü'l-Ezrak el-Fâriki'nin *Târiĥu Meyyâfârikin ve Âmid*'inin kaynaklarındandır. **11. Kitâbü Muĥtaşaru fikhî Ehli'l-beyt.** **12. Kitâbü'l-Burĥân fi'n-naşşî'l-celî 'alâ Emîri'l-mü'minin 'Alî.** Meclis'in *Biĥârü'l-envâr*'ında bundan nakiller yapıldığı kaydedilmektedir.

Kaynaklarda Şimşâtî'ye nisbet edilen diğer bazı eserler de şunlardır: *el-Envâr ve's-şimâr*, *'Amelü şî'ri Diki'l-Cin ve şun'uh*, *Risâle fi's-şî'r*, *el-Ĥalem*, *Ebyâtü'l-me'ânî*, *Risâle fi Maĥşûreti Sa'îd b. Şadaĥa el-Hâşimî*, *el-Müşelles (eş-şahîh) fi'l-luĥa*, *el-Maĥşûr ve'l-memdüd*, *el-Müzekker ve'l-mü'ennes*, *Ġaribü'l-Ĥur'ân*, *el-Mücrâ (el-Munşarif) fi'n-naĥv*, *er-Red 'alâ men ĥaĥta'e Ebî Sa'îd es-Sîrâfî*, *Risâle fi zimmiyyin kâbele'l-cemile bi'l-ĥabîh*, *el-Beyân 'ammâ mevveĥe bihi'l-Ĥalidiyyân*, *el-Vâziĥ*, *el-Müveşşak*, *eş-Şihâb*, *Risâle li ibtâli aĥkâmî'n-nücüm*, *en-Naĥv*, *el-Muĥâbene*. Şimşâtî'nin öğrencisi Ahmed b. Ali en-Necâşî, Ebû Nasr b. Reyân'ın hattıyla yazılmış bir listede Şimşâtî'nin daha başka eserlerinin de bulunduğunu, ancak kendisinin Ebü'l-Hayr Selâme b. Zekâ' el-Mevsilî'nin kaydettiği kırk kadar eseri daha emin bulunduğunu belirtir.

BİBLİYOGRAFYA :

Şimşâtî. *el-Envâr ve meĥâsinü'l-eş'âr* (nşr. Seyyid M. Yûsuf), Küveyt 1397/1977, neşredenin girişi, s. 1-21; İbnü'n-Nedîm. *el-Fihrist* (nşr. Nâhid Abbas Osman), Devha 1985, s. 293-294; Seâlibî, *Yetimetü't-dehr*, I, 109, 138; II, 149; Ahmed b. Ali en-Necâşî. *er-Ricâl* (nşr. M. Cevâd en-Nâifî), Beyrut 1408/1988, II, 93-95; Sem'ânî. *el-Ensâb*, VII, 386; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdebâ'*, XIV, 240-244; a.mlf., *Mu'cemü'l-büldân*, III, 362-363; İbnü'l-Adîm. *Buğyetü't-taleb* (Zekkâr), VII, 3199; İbn Hallikân, *Vefeyât*, III, 401; Hasan b. Ali b. Dâ-

vud el-Hillî, *er-Ricâl* (M. Sâdik Âl-i Bahrülülüm), Necef 1392/1972, s. 141; Safedî, *el-Vâfi*, XII, 194; Süyûtî, *el-Eşbâh ve'n-nezâ'ir fi'n-nahu* (nşr. Abdülâl Sâlim Mekrem), Beyrut 1406/1985, VIII, 5-12; Muhammed b. Ali el-Hâirî el-Erdebîlî, *Câmi'u'r-ruvât*, Beyrut 1983, I, 600; Abdullah Efendi el-İsfahânî, *Riyâzü'l-'ulemâ' ve ĥiyâzü'l-fużâlâ'* (nşr. Ahmed el-Hüseynî), Kum 1401, s. 212; Sezgin, *GAS*, VII, 27-28; VIII, 182-183; IX, 183; Ebü'l-Kâsım el-Hûî, *Mu'cemü ricâli'l-ĥadîş*, Beyrut 1403/1983, XII, 153-155; Seyyid M. Yûsuf, "eş-Şimşâtî ve kitâbühü'l-Envâr ve meĥâsinü'l-eş'âr", *MMLADm.*, XLV (1973), s. 359-370; W. P. Heinrichs, "al-Şimşâtî", *EJ²* (İng.), IX, 442.

MEHMET YAVUZ

ŞİMŞİRLİK

Sancaĥa çıkma sisteminin kaldırılmasından sonra şehzadelerin ve hal' edilmiş padişahlarn Topkapı Sarayı'nda kapatıldığı, kafes de denilen yer, daire
(bk. ŞEHZADE).

ŞİN

(ش)

Arap alfabesinin on üçüncü harfi.

Şin ile şin Ârâmî "şin"inden türemiş olup aynı şekle sahiptir ve noktalarla birbirinden ayrılır. "Şin"e noktasız sîn (sîn-i mühleme), "şin"e noktalı sîn (sîn-i mu'ceme) denilmiş ve üzerine konan üç nokta ile sînden ayırt edilmiştir. Bazı itinalı el yazmalarında alta konan üç nokta veya üste çekilen bir şerit (tire) "sîn"i ayırma işlevini görmüştür. Fenike, İbrânî ve Ârâmî alfabelerinde şin "diş" anlamına gelir ve yan yana iki dişi simgeler. Arap alfabesine de aynı biçimde intikal eden harf çeşitli alfabelere göre farklı istikametlere dönmüştür; çabuk yazım kolaylığı için zamanla keskin hatlarını yitirerek kavisli (ş) biçimini almış olmalıdır. Harfin Yunanca adı "sigma"dan hareketle Sâmi adının "ense, omuz, sırt" anlamına gelen "sıkm" olduğu iddia edilmiş, bu sebeple harfin ilk şeklinin ön Sînâ dillerinde olduğu gibi bir çeşit boyunduruğu simgelediği ileri sürülmüştür (bk. HAFR). Arap alfabesinde söylendiği şekliyle şin kelimesinin anlamı Hafîl b. Ahmed'e göre "cinsel ilişkiye düşkün adam, cesur adam"dır veya bir bitki adıdır (*el-Ĥuruf*, s. 29). Doĥu ebced tertibinde Ârâmî şinin pozisyonunu alan "şin" in sayı değeri 300, Batı ebced sıralamasında sonda yer aldığından sayı değeri 1000'dir.

Ana Sâmi dilinde s¹ (sîn), s² (şin) ve s³ (sâd) olarak girtlaksil olmayan üç sert titreşimsiz ıslıklının varlığı tahmin edilmiş-

tir. Sâmi dillerin birçoğunda bu üç fonem kaynaşıp eriyerek ikiye ve tek sese indirgenmiştir. Eski Etiyopyaca'da sîn ile sâd, Akkadca, Ugaritçe ve bazı Ken'ânî lehçelerde sîn ile şin, Ârâmî ve İbrânî dillerinde şin ile sâd birleşmiş, modern Etiyopya dillerinde her üçü tek ıslıklıya indirgenmiştir. Ancak Bibliik İbrânice'de (ש, ש, ס) eski Güney Arabistan ve modern Güney Arabistan'da (Mehri, Cibbâlî, Sukutri, Hobyût) üç farklı fonem ve biçim olarak devam eder. Arap dilinin tarihi boyunca bütün ıslıklılar gibi "şin" in de telaffuzu puslu kalmış, ses kaymalarına ve değişimlere uğramıştır.

Arap dilindeki şin fonemi ağız boşluğu harflerinden (hurûf şecriyye: c, ş, y, z) olup cîm ve yâ ile paylaştığı mahreci dil ortası ile üst damak ortasıdır. "Şin" i cîm sesinden ayıran önemli özellik "şin" in telaffuzunda hava hapsinin bulunmamasıdır. Şin sesinin en belirleyici vasfı ıslıklı ve yayılan bir karaktere sahip olmasıdır. Şin telaffuz edilirken ses dilin üst ortası ile üst damak ortası arasında yayılarak zâ mahrecine kadar uzanır. Bu tefeşşi özelliği zayıf olarak "z, f, ş" harflerinde de bulunur. Tefeşşi sıfatı ortadan kalkacağı için "şin" in kendi cinsi dışındaki harflere idgamı câiz görülmemiştir (Gânim Kaddûr el-Hamed, s. 320). Ancak Ebû Amr'ın "şin" e idgamını câiz gördüğü rivayet edilir: شس ← تس: إلى ذي العرش سبيلاً (el-İsrâ 17/42) العرش سبيلاً ← إلى ذي العرش سبيلاً Buna karşılık, "ث, ث, ج, د, س, ض" harflerinin "şin" e idgamı câiz görülmemiştir: تش ← ش: بأربعة شهداء ← بأربع شهداء gibi (en-Nûr 24/4; diğer örnekler için bk. el-A'râf 7/19; el-Feth 48/29; Yûsuf 12/30; Meryem 19/4; en-Nûr 24/62).

Şin fonemini içeren kelimelerin birçoğunun ziraatla ilgili olması, fonemin insanlığın ziraat ve çobanlık zamanında olduğu tahminine imkân vermiş ve şin sesinin yayılma, dağılma, karışma özelliği Arapça şin ile başlayan veya biten masdarlarda anlam yansımaları olarak görülmüştür (Hasan Abbas, s. 115-119).

Bazı Araplar, dişil hitap "kâf" ını belirginleştirmek için vakıf halinde "şin" e dönüştürerek telaffuz ederler; çünkü bu "kâf" ta dişillik belirten ayırıcı kesre vakıf halinde telaffuzda kaybolur: Aleyki → aleyş gibi. Bazı Araplar söz konusu "kâf" ı geçiş halinde de şin olarak telaffuz ederler. Mecnûn'un, sevgilisi Leylâ'ya benzettiği ve bir koyun vererek avcının tuzağından kurtardığı ceylan hakkında söylediği şu dizede görüldüğü gibi: / فَعَيْنَاهَا عَيْنَاهَا وَجِدَ شَ جِيدَهَا / سَوَى أَنْ عَطَمَ السَّاقَ مِشَّ دَقِيقِي (Gözlerin onun gözleri, boynun onun boynu / Ne var ki bacak